
Anmeldelser

Kybernetisk demokrati

Marcus Schmidt: *Direkte demokrati i Danmark. Om indførelse af et elektronisk andetkammer*, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1993, 172 sider, 198,- kr.

*

"Skulle den menige dansker ikke være indstillet på at bruge et par timer eller en week-end nogle få gange om året (HeleDanmark), eller at afsætte en betalt ugentlig dag samt nogle week-ender til en indsats for samfundets og demokratiets tjeneste (MiniDanmark) i en periode på 12 måneder. Mere kræves der faktisk ikke.

Hvis ikke vi er parate til det, så har vi vel ikke fortjent det direkte styre. Er vi overhovedet rede til trykknappedemokratiet?"

Dette spørgsmål stiller Marcus Schmidt på næstsidste side i sin bog om "Direkte demokrati i Danmark". Med dette står og falder egentlig hans lange argumentation for indførelse af et direkte folkestyre på dansk grund. Og lige som tvivlen næsten står at læse mellem linierne i ovennævnte citat, er det en lignende skepsis, man som læser sidder med på dette sted: OK, Marcus Schmidt synes at have godtgjort, at det kan lade sig gøre med den forefindende teknik, men vil der i praksis være folkelig opbakning bag folkets styre af sig selv? Dette vil være op til samfundsborgerne. Et andet spørgsmål, der uvægerligt rejser sig, og som må være genstand for filosofisk opmærksomhed, er, i hvilket omfang teknik i denne form (hvis

metode er hentet fra meningsmålingerne) overhovedet kan anvendes på det sociale og politiske. Schmidt koncentrerer sig nemlig mest om et teknisk-organisatorisk bud frem for en politisk-filosofisk analyse af mulighederne og vilkårene for et direkte demokrati i dagens Danmark.

Marcus Schmidt angriber det repræsentative demokrati for i bund og grund at være udemokratisk, idet nogle få befolkningsgrupper – som især viser sig at være skolelærere og akademikere, dvs. seminarister og kandidater, hvilke Schmidt betegner som 'semi-candokraterne' – har opnået en overvægt i beslutnings-processerne gennem en dominerende repræsentation i Folketinget. Han sammenligner dette med oligarkierne i oldtidens Grækenland, hvor en forholdsvis snæver kreds af personer – især de mest magtfulde familier – styrede staten. I stedet for et folkestyre har vi et folketingsstyre, der ikke reelt repræsenterer befolkningens sammensætning, hævder Schmidt på baggrund af statistisk viden. Samtidig mener han, at levebrødspolitikere udtrykker en generel mistillid og mangel på respekt for de vælgere, som de foregiver at repræsentere, ved gang på gang at sidde folketingsafstemninger og valgresultater overhørigt.

Den meget omtalte 'politikerlede' udgør således kernen i Marcus Schmidts afvisning af det repræsentative demokrati. Derved når han til sit hovedbudskab: "Alternativet til det gældende repræsentative demokrati er et direkte demokrati, et demokrati, der gør brug af den nye teknologiske muligheder; enten TV eller tryknap-telefonerne." (p. 77). Schmidt forestiller sig noget i retning af

---

Anmeldelser

---

det, som den amerikanske computer-millionær med præsidentambitioner, Ross Perot har foreslået under betegnelsen "Electronic Town Hall Meetings". Her kan borgerne mødes i den virtuelle byrådsal for at diskutere og vedtage politiske beslutninger. Dette kan ske sideløbende med en folkevalgt politiker-forsamling, men i sidste ende forudsiger Schmidt, at vi måske kan undvære parlamentet og lade alle beslutninger foretage direkte af folket selv: Trykknapp-demokratiet.

I bogen foreslås en tottrinsmodel (eventuelt tretrins-, hvis Folketinget bibeholdes), hvor de løbende beslutninger foretages af et repræsentativt panel på ca. 70.000 danskere over 18 år, sammensat for et år ad gangen – kaldet "MiniDanmark", mens tvivlsspørgsmål sendes ud til en afstemning hos hele folket – "HeleDanmark". Tallet fremkommer ved, at alle voksne (over 18 år) i hvert fald én gang i deres forventede levetid på 75 år (dvs. en vælgerlevetid på 75 – 18 år = 57 år) skal tage plads i den besluttende forsamling. Med en voksen befolkning på ca. 4 mio. går regnestykket op, hvis omkring 70.000 personer sidder i forsamlingen ad gangen i et år.

Idéen er altså, at alle borgere én gang i deres liv skal være beslutningstager på samme vis som i nogle varianter af antikens direkte demokrati (hvor det ganske vist var langt mere snævert bestemt, hvem der kunne kalde sig borger). Idealet er, at enhver borger får indflydelse på det samfund, som han eller hun er en del af. At den almindelige dansker vil være i stand til det, er Marcus Schmidt ikke i tvivl om: "Men når den menige borger er i stand til at træffe detalje-

rede beslutninger på det nære plan (børneopdragelse, økonomi osv.) – Hvorfor skulle man så ikke kunne gøre det på det samfundsmæssige plan? Det er udtryk for et ret elitært og arrogant livssyn at påstå det modsatte!" (p. 81).

Fordelen skulle være at opbygge et politisk system, som er mere repræsentativt end det nuværende repræsentative parlament med 175 folkevalgte medlemmer, der træffer beslutninger for de øvrige ca. fem mio. danskere. Ydermere mener Schmidt, at lobbyisme og korridorpolitik bliver næsten umulig at udøve, fordi man i stedet for en overskuelig gruppe politikere nu skal overbevise hele befolkningen.

Det eneste, der mangler, er at overbevise folket selv om dets nye mulighed for indflydelse. "Men hvis det går op for den enkelte samfundsborger, at han/hun rent faktisk står overfor et stort udbud af politiske beslutningsprocesser, som hun/han på direkte vis skal deltage i, *ja så stiger borgerne efterspørgsel efter deltagelse i sådanne processer!*", skriver Schmidt og henviser til økonomen Jean-Baptiste Says lov om, at udbud skaber sin egen efterspørgsel. (p. 98-100). Og når det nu kan lade sig gøre, som her skitseret, er der vel ingen grund til at vente, synes Marcus Schmidt at mene. At såvel politikere som folket selv udtrykker betænkelighed over for idéen om trykknapp-demokratiet (ifølge en meningsmåling(!), som Schmidt selv henviser til), skal vi ikke lade os gå på af – når først folket har fået øjnene op for det direkte demokrati, vil de ikke have andet. Spørgsmålet er så bare, hvem disse 'vi' er, som skal sætte det i

---

Anmeldelser

---

gang?

Der er ingen tvivl om, at Marcus Schmidt har skrevet en både tankevækkende og provokerende debatbog om et emne, som burde have stor interesse: Hvordan får vi styrket og udvidet demokratiet mest muligt? Og hvordan får man engageret den almindelige borger i den demokratiske proces? Han opstiller også en model, som i hvert fald på papiret ser ud til positivt at kunne indfri disse spørgsmål.

For alle, der deler forfatterens synspunkt om, at demokrati er et gode, er en demokratiskussion vel et meget sympatisk forehavende (og hvem gør ikke det i disse tider, hvor alene ordet "demokrati" har antaget gerundiv karakter.) Men det er altså også et forehavende, hvor man kan savne en indholdsmæssig forholden sig til *måden*, hvorpå et sådant direkte demokrati kan fungere i stedet for blot at fokusere på det form-mæssige. Med andre ord spørgsmålet: Hvordan får vi en dybtgående og seriøs demokratisk debat i stedet for blot et forfladiget meningsmålingstyranni, bestemt af markedsførte (under-)holdningskampagner på foranledning af kapitalstærke interesser?

Som nævnt i begyndelsen af denne anmeldelse kan man hos Marcus Schmidt savne en forholden sig til *kvaliteten* af dette demokrati. For Schmidt drejer det sig i for høj grad om kvantiteten og en statistisk repræsentativitet. Marcus Schmidt er lektor i markedsanalyse ved Handelshøjskole Syd og tillige konsulent hos analyseinstituttet GfK (tidligere Observa). Tilgangen til emnet er således i høj grad præget af denne baggrund. Ud over at støtte de fleste af sine antagelser

på utallige meningsmålinger, anvender han også bogens to første kapitler til at gennemgå meningsmålingers fordele og ulemper. Først derefter begynder forfatteren at spore sine læsere ind på det egentlige ærinde, som vi har set det: En kritik af det nugældende repræsentative-parlamentariske system, som han finder yderst udemokratisk. I stedet anbefales altså et direkte demokrati formidlet af den nyeste kommunikationsteknologi, som også netop markedsanalytikerne benytter i deres undersøgelser af alt mellem himmel og jord.

Her kan Marcus Schmidts argument imidlertid blive problematisk. Han ser den samme logik i meningsmålingerne som i trykknapp-demokratiet, nemlig at det har karakter af, at borgeren spørges 'direkte', dvs. at meningsmålingen i sin politiske modus skulle være et direkte demokrati. Vi mener dog kun, at han har ret i, at det er den samme *tekniske logik*, der ligger bag, men næppe, at det skulle føre til et direkte demokrati. Bogen kan derfor kun give en lektion i politisk marketing, idet den ikke indeholder en refleksion på følgende punkter: 1) Den anvendte teknologi, 2) en analyse af mediernes funktion i forhold til demokratiet (mediernes, der skal give os muligheden for at trykknapp-afstemme på et kvalificeret grundlag), 3) og endelig en kvalitativ diskussion af, hvad demokratiet er. Dette standpunkt kræver naturligvis en begrundelse.

Politik er ikke først og fremmest et spørgsmål om repræsentation af bestemte grupper. Derimod handler det om repræsentation af disse grupperes *meninger*. Problem-

---

Anmeldelser

---

stillingen om vores styreform er mere eller mindre demokratisk, drejer sig om, hvordan disse forskellige grupper i samfundet får mulighed for at komme til orde og diskutere med de øvrige grupper. Det skal helst foregå på en bestemt *måde* og et bestemt *sted*. Måden er *sam-talen*, som ideelt set skal opfylde en række parametre eller krav til en dialogisk proces: blandt andet oplysning, kompetenceopbygning, adgang, åbenhed, tvangsfrihed, tid og menneskelighed. Stedet er i *offentligheden*, som skal indfange de adskilte magtsystemer og søge at binde dem til en forpligtelse på de fælles mål for samfundet som helhed i stedet for de partikulære interessers delmål.

Men kan man med meningsmålinger, trykknapper eller andre sociale teknikker, der i dag tager form med medierne (TV-metre, audimeter osv.), overhovedet måle den offentlige mening? Eller bliver meninger med et heideggersk ord gjort til "Bestand" for et artefakt, dvs. noget, der kan mobiliseres og anvendes alt efter praktisk behov og hvilende på tekniske, statistiske og videnskabelige (ideelt set kybernetiske) garantier? En sådan videnskabelig eller teknisk model ser i Marcus Schmidts bog ud til at blive overført på det sociale liv, og synes i hans øjne at fuldbyrde et ideal i demokratiet, nemlig at gøre det direkte. Eller set med andre øjne: At gøre det direkte muligt teknisk set at 'bestille' en mening.

Det, der ud over denne teknikbetragtning er problematisk, er, at et statistisk objekt foregives at kunne gøres til det politiske subjekt. Dette sker uden at der tages højde for, at der ikke skabes en offentlig me-

ning, men derimod en summation af meninger, der så offentliggøres. Hvis den offentlige mening skal være andet og mere end et imaginært ideal og en utopisk referent, som væsentligst bruges som legitimationsprincip for den politiske diskurs og handling, sker der netop ved summation af 'viljer' ikke en decideret objektivisering af målene for det sociale – *samtalen* opstår aldrig, man får blot en tilsyneladende entydighed af, hvad størstedelen af borgerne i enkeltsager vil. Det vil sige at der bliver tale om en mening, der fremstår enten som en 'offentlig mening' reduceret til dens målbarhed, eller som den kommer til udtryk ved en trykknapp-handling. Men en offentlig mening skulle gerne transcendere de individuelle meninger, hvilket ikke kan ske i et trykknapp-demokrati, fordi den teknik, Marcus Schmidt lægger op til, der skal anvendes, ikke tager udgangspunkt i dialog, netværker osv., men i et atomiseret, pulveriseret og cellulariseret kommunikationssystem. En egentlig offentlig mening er derfor neutraliseret på forhånd af dialogens umulighed. Det er givetvis rigtigt, når Marcus Schmidt skriver, at lobbyisme således kan undgås, men barnet smides ud med badevandet, for samtidig kan det numeriske flertal, der udgør en (pseudo-)konsensus, betyde, at man på forhånd opløser aktive mindretal, udtrykt gennem eksempelvis læserbreve, politiske møder, 'alternative' analyser, græsrodsorganisationer, fagbevægelser og andre interesseorganisationer. 'Mod-meninger' opsluges på forhånd og er således *neutraliserede*, ja endda illegitime, fordi de kommer i modstrid med den 'fredelige' og 'fornuftige'

Anmeldelser

---

konsensus, der er fundet ved trykknapp-telefonen. I yderste konsekvens er det således den spontane kritik – dialogen eller samtalen – der forhindres, skønt den kan være udtryk for en meningsbevægelse, der ikke er kunstigt frembragt som den 'tekniske'. Det er dette forhold, der i vores øjne synes at kunne ødelægge det politiske spil – netop fordi man altid kan henvise kritikere og dissidenter til, at "folket har talt". Denne *vox populi* får derfor monopol for så vidt trykken på knapper kan gøre det ud for at tale!

Kombinationen af demokrati og teknik, som Marcus Schmidt foreslår i sin bog, er altså i vores opfattelse stærkt betænkelig uden en refleksion over karakteren af den anvendte teknik. Dette hænger sammen med, at den måde, hvorpå teknik sædvanligvis anvendes, indgår i en beherskelsesdiskurs, der søger at underlægge sig sin genstand for at kunne kontrollere og forudsige dens adfærd. Når dette overføres på demokratiet som beslutningsform, opnås ikke den frie meningsdannelse, som må være idealet for demokratiet, men derimod en forudkodning af en foregivet demokratisk proces. Det vil kun gøre det lettere at manipulere og transformere den politiske aktivitet i magtens billede, hvis den politiske beslutning eller dialog kan lægges ind i et lukket kybernetisk kredsløb. Dette er i vore øjne faren ved den model, som Marcus Schmidt foreslår.

Marcus Schmidt har skrevet et indlæg til debatten om demokratiet på en meget tilgængelig måde, så ingen udelukkes. Hans budskab er, at vi skal gøre op med vanetænkningen omkring demokratiet – det kan

gøres på andre måder, som han søger at vise konkret. Dermed ikke sagt, at hans måde er den rigtige. Man kunne også forestille sig en kombination af det repræsentative og det direkte demokrati – et komplementært demokrati (omend med et andet indhold af det direkte demokrati end foreslået af Schmidt). Men det skal afhænge af, hvad der giver demokratiet den største kvalitative forbedring fremfor blot en kvantitativ forbedring.

Jens Qvesel og
Henrik Nørgaard Petersen